

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra divadelní vědy

Ročníková práce

Exil Ensemble

Vznik a tvorba

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Pšenička, Ph. D.

Autor: Teodor Pazderka, DiS.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou ročníkovou práci jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího ročníkové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury.

V Praze dne _____ 2022

Poděkování

Rád bych poděkoval panu docentu Pšeničkovi za jeho trpělivost při vedení mé práce. Také chci poděkovat všem členům Maxim Gorki Theater, kteří mi vždy vyšli vstříc při shromažďování materiálů, bez kterých by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Obsah

1) Úvod.....	5
2) Maxim Gorki Theater.....	6
3) Exil Ensemble.....	9
3.1) Wonderland.....	9
3.2) Winterreise	10
3.3) Die Hamletmaschine.....	13
4) Závěr.....	16
5) Seznam použité literatury a pramenů.....	18

1. Úvod

Evropa je znovu v krizi. Každý den tisíce lidí prchajících před válkou hledá azyl v evropských zemích. Podobnou krizí si Evropa již prošla roku 2015 a 2016, kdy byla vystavena masivnímu přílivu imigrantů ze zemí Blízkého východu. Miliony uprchlíků tehdy otřásly Evropou nejen ekonomicky, ale také společensky. Dnes stojí Evropa před podobnou výzvou. Poučila se ze své první zkušenosti? Může divadlo pomoci lidem, kteří překročili hranice při útěku před válkou? Mohou tito lidé obohatit evropské divadlo?

Ve své ročníkové práci se budu věnovat přidruženému souboru německého Maxim Gorki Theater, známého také jako Exil Ensemble. Připomenu některé z jejich představení, které krátce rekonstruuji na základě oficiálních recenzí a vlastních zkušeností ze zhlédnutých záznamů zhodnotím, zda je tento projekt přínosný nejen pro divadlo, ale také pro společnost a zda může divadelní inscenace přiblížit zkušenost lidí prchajících před válečným konfliktem do neznámé země a přitom obohatit evropské divadlo.

2. Maxim Gorki Theater

Pokud cestou k braniborské bráně po ulici Unter den Linden zahnete doprava, možná zahlédnete menší divadelní budovu. Budova to sice není úplně malá, ale oproti sousedící Humboldtově univerzitě, Německé státní opeře a Pergamon muzeu přeci jen zapadá. Původní akademie zpěvu, která byla založena roku 1791 Karlem Friedrichem Christianem Fachem, je již sedmdesát let známá jako divadlo pojmenované podle ruského sovětského dramatika a průkopníka socialistického realismu Maxima Gorkého. Maxim Gorki Theater bylo založeno roku 1952 jako reakce na Brechtův Berliner Ensemble pod uměleckým šéfem Maximem Gerhardem Vallentinem, který byl také bývalým žákem Konstantina Sergejeviče Stanislavského. Uměleckým stylem nově založeného divadla se stal socialistický realismus a sovětské divadelní umění. Maxim Gorki Theater se měl stát “místem pečující, o ruské a sovětské divadelní umění”¹. Divadlo mělo původně zahájit svůj provoz premiérou hry Maxima Gorkého “Nachtasyl” (Na dně), nakonec byl pro první premiéru 30. října 1952 zvolen text Borise Lavreněnova “Für die auf See” (Pro ty na moři).² Během éry prvního uměleckého šéfa Gerharda Valentina do roku 1968 se v Maxim Gorki Theater objevili režiséři jako Gert Beinemann, Hans Robert, Bortfeldt, Wilhelm Gröhl, Achim Hübner, Gerhard Klingenberg, Otto Lang a mnoho dalších.³ Během období destalinizace uvedl i některé hry Heinera Müllera.⁴ Již v tuto chvíli se původní záměr divadla “pečovat o sovětské divadelní umění” začíná deformovat. Do popředí se dostávají noví němečtí autoři jako právě Heiner Müller a divadlo se stává prostorem veřejné diskuze.

Druhý umělecký šéf Albert Hetterle měl zvláštní divadelní zkušenosti ze Sovětského svazu. V třicátých letech byl členem kočujícího divadelního spolku v Oděse a během okupace Ukrajiny za druhé světové války byl hercem v Deutschen Theater Odessa.

---

¹ MÖCKEL Manfred, MÜLLER Harald, NIEHAUS Julia, 50 Jahre Maxim Gorki Theater Berlin - 50 Jahre und kein Ende. Theater der Zeit, 2002, zadní strana

² tamtéž s. 164

³ tamtéž s. 180 - 183

⁴ Maxim Gorki Theater (online), Das Archiv, cit. 28. 4. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/archiv>

Kvůli své německé národnosti byl po válce přesídlen zpět do Německa.⁵ Debutoval v Maxim Gorki Theater jako herec roku 1955 v roli Karla Moora.⁶ Roku 1968 střídá Maxima Valentina na pozici uměleckého šéfa kde vydrží i po pádu berlínské zdi až do roku 1994. Jedna z nejslavnějších inscenací Maxim Gorki Theater se konala během uměleckého vedení Alberta Hetterleho a to “Die Übergangsgesellschaft” (Přechodná společnost) Volkera Brauna v režii Thomase Langhoffa, která měla premiéru 30. května 1988.⁷ V tuto chvíli už je zcela jasné, že divadlo původně prosovětské se transformovalo v instituci kritickou vůči vládnoucí straně NDR Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Jednotná socialistická strana Německa).

Umělecký šéf Volker Hesse popisuje funkci Maxim Gorki Theater těmito slovy:

“Divadlo Maxima Gorkého a jeho okolí se vyznačuje neustálými otřesy. Za posledních padesát let reprezentovalo mnoho věcí: vzorová scéna pro socialistický realismus, místo reprezentace sovětského a ruského dramatu, místo pro inscenování nových německých autorů, diskuzní fórum kritické vůči SED, metropolitní bulvár - místo setkání a místo poetického vytržení. Zejména v posledních letech v NDR mělo Gorkého divadlo veřejnou funkci, která činila divadelní práci nezbytnou a smysluplnou.”⁸

Zkrátka Maxim Gorki Theater bylo vždy víc než jen divadlo. Dostáváme se ovšem blíže do současnosti. Jakou roli bude hrát toto divadlo v 21. století?

Když jsem poprvé roku 2014 zavítal do Berlína, navštívil jsem inscenaci v Maxim Gorki Theater. Bylo to v dubnu, tedy jen několik dní po anexi Krymu. Před divadlem se v ten stejný večer konala demonstrace vedená členy divadla podporující postoj Evropské

---

⁵ WAIBEL, Harry, Diener vieler Herren. Ehemalige NS - Funktionäre in der SBZ/DDR, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2011, S. 137

⁶ Maxim Gorki Theater (online), Das Archiv, cit. 28. 4. 2022 Dostupné z:

<https://www.gorki.de/de/archiv>

⁷ tamtéž

⁸ MÖCKEL Manfred, MÜLLER Harald, NIEHAUS Julia, 50 Jahre Maxim Gorki Theater Berlin - 50 Jahre kein Ende. Theater der Zeit, 2002, s. 20 (Přeložil z německého jazyka Teodor Pazderka)

unie a odsuzující ruskou agresivní politiku. Byl jsem z toho zmatený. Nedokázal jsem si dát do souvislosti divadlo pojmenované po průkopníkovi socialistického realismu s touto akcí. Uvnitř jsem byl ještě více šokován. Hra, která byla již dlouhodobě na repertoáru, byla zjevně pozměněna tak, aby rezonovala s aktuálním děním. To dělá Gorki dodnes - je aktuálním, dramaturgicko-režijním divadlem. Mezi další z důležitých inscenací divadla Maxima Gorkého je "AfD - Alternative für Deutschland?".⁹ V tomto případě jde o zcela konkrétní pojmenování autorského díla Olivera Frlije a divadelního ansámblu podle stejnojmenné krajně pravicové německé politické strany, která vzbuzuje ve Spolkové republice nostalgii po silném a "etnicky čistém" Německu. Jeviště divadla Maxima Gorkého se zkrátka nebojí být politickým a společenským komentátorem a stává se tak přední progresivní scénou v Německu, která dává prostor i zahraničním režisérům jako je např. Oliver Frlić, který se zároveň stal v roce 2022 uměleckým šéfem.¹⁰

Od divadelní sezóny 2013/14 využívá Maxim Gorki Theater druhou scénu s názvem STUDIO Я, které má samostatné umělecké vedení. Od sezóny 2017/18 je zde uměleckým šéfem Tobias Herzberg. STUDIO Я se na svých stránkách samo definuje takto:

"Co je STUDIO Я? Umělci z kritických oblastí, kteří nedostávají prostor pro svou tvorbu se zde shromažďují a spolupracují a nacházejí ve STUDIO Я kde nejsou omezeni hranicemi - ne rodným jazykem, ne formou a hlavně ne obsahem. Zde se snoubí radikální nové formy a politický obsah. Žádný přístup není vyloučen, pokud je připraven zpochybnit normativní společnost, ve které žijeme, a ochotný navrhnout nové přístupy."¹¹

---

⁹ Maxim Gorki Theater (online), AfD, cit. 1. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/gorki-alternative-fur-deutschland>

¹⁰ WOLF Michael, Maxim-Gorki-Theater: Oliver Frlić rückt ins Leitungsteam, Nachtkritik (online), Berlin: 30. 8. 2022 (cit. 22. 10. 2022), Dostupné z: https://nachtkritik.de/index.php?option=com_content&view=article&id=21347:maxim-gorki-theater-oliver-frlijic-rueckt-ins-leitungsteam&catid=126&Itemid=100890

¹¹ Maxim Gorki Theater (online), STUDIO Я, cit. 22. 8. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/studio-ya> (Přeložil z německého jazyka Teodor Pazderka)

3. Exil Ensemble

Roku 2015 přichází již zmíněná krize. Německa se tato krize dotkne obzvláště výrazně. Tehdejší dvojice uměleckých šéfů Shermin Langhoffová a Jens Hillje rozšíří v listopadu 2016 Maxim Gorki Theater o sedm nových tváří umělců z válkou zasažených zemí, konkrétně ze Sýrie, Palestiny a Afghánistánu za finanční podpory Německé spolkové kulturní nadace LOTTO, berlínským senátním odborem pro kulturu a Evropu a soukromou nadací Mercator. (Od roku 2019 jsou financování oddělením kultury a Evropy v Berlíně.)¹² Jejich jména jsou Maryam Abu Khaledová, Mazen Aljubben, Karim Daoud, Kenda Hmeideanová, Kina Hmeidan, Hussein al Shatheli a Tahera Hashemiová. Je pro ně určena vedlejší scéna zvaná STUDIO Я a začnou si říkat Exil Ensemble.¹³ Zde vytvoří několik inscenací především v anglickém jazyce. Od roku 2019 se Maryam Abu Khaled, Karim Daoud, Mazen Aljubbeh a Kenda Hmeidan stanou součástí i hlavního Gorki Ensemble.

Exil Ensemble si do dnešního dne připisuje celkem pět inscenací. Úvodním projektem se stal “Wonderland”, dále následovaly inscenace “Winterreise رحلة الشتاء”, “Skelett eines Elefanten in der Wüste هيكل عظمي هيكل في لفييل عظمي هيكل”, “Die Hamletmaschine هاملت آلية”, a “Elizaveta Bam” v tomto pořadí. V této práci se budu věnovat především inscenacím “Winterreise رحلة الشتاء” a “Die Hamletmaschine هاملت آلية”, u kterých mám přístup k videozáznamu.

3. 1. Wonderland

Prvním společným projektem Exil Ensemble se stane 22. prosince 2016 “Wonderland”. Sedm umělců z Blízkého východu se stane ústředními postavami

---

¹² Maxim Gorki Theater (online), Exil Ensemble, cit. 1. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/exil-ensemble>

¹³ tamtéž

tohoto projektu, který sami nenazývají inscenací, nýbrž workshopem. Společně s režisérem Thomasem Wodiakem se umělci ptají, co představuje zahrada v Alence v říši divů. Samozřejmě Německo! Herci tak v tomto autorském díle přirovnávají svou první zkušenost s Němci k cestě Alenky skrze zrcadlo do země bláznů. Večer byl složený z osobních výpovědí umělců v anglickém jazyce. Na konci večera vystoupila v divadelním foyer hudební skupina Damasko Project (hudební kapela založená syrským umělcem Ghaysem Mansourem, která kombinuje populární hudbu s prvky hudebního folkloru Blízkého východu).¹⁴ Tato jedinečná akce se uskutečnila pouze jednou a není z ní pořízený videozáznam. Celý projekt je koncipován pouze jako uvítání nových kolegů a kolegyně do divadelního provozu Maxim Gorki Theater. Z důvodu nedostatečného množství textových pramenů se u něj nebudu příliš dlouho zastavovat a překročím k první oficiální inscenaci Exil Ensemble.

3. 2. Winterreise رحلة الشتاء

V inscenaci "Winterreise" navazuje Exil Ensemble na svůj první projekt Wonderland. Opět se jedná o autorský projekt, který vznikl během dvou týdenního výletu po Německu, tentokrát ovšem jde o plnohodnotnou celovečerní inscenaci, která měla premiéru 8. dubna 2017 ve Studiu Я.¹⁵ Pro vedení projektu byla zvolena režisérka původem z Jeruzaléma Yael Ronenová, která je známá především svým komediálním přístupem k tvorbě. Její předchozí inscenace v Maxim Gorki Theater "Die Situation", ve které se po boku ostatních herců ze souboru Maxim Gorki Theater objevili i tři členové Exil Ensemble (jmenovitě Maryam Abu Khaled, Mazen Aljubbeh a Karim Daoud) se stala hrou roku 2016 podle německého divadelního měsíčníku "Theater heute" (ve stejném roce se Maxim Gorki Theater stalo společně s Berliner Volksbühne

---

¹⁴ WILDERMANN, Patrick, Alice in Deutschland, Der Tagesspiegel (online) Berlin: 24. 12. 2016 (cit. 2. 5. 2022), Dostupné na: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/das-exil-ensemble-alice-in-deutschland/19174802.html>

¹⁵ Maxim Gorki Theater (online), Exil Ensemble, cit. 1. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/winterreise>

divadlem roku).¹⁶ Režisérka společně s hercem Nielsem Bormannem vezme v lednu 2017 členy Exil Ensemble (kromě afghánské herečky Tahery Hashemi, která se přípravy inscenace neúčastnila, protože byla na mateřské dovolené) na objevnou cestu po Německu, ze které vzniká video promítané během představení. Zde je nutno dodat, že Yael Ronenová podobnou inscenaci "Common Ground" již vytvořila roku 2014, kdy naopak německé herce vzala na autobusovou cestu po bývalé Jugoslávii.¹⁷

Herci Exil Ensemble společně s Nielsem Bormannem začínají svou pouť po Německu v Drážďanech během PEGIDA - Montag, tedy demonstrace extremistického pravicového hnutí proti migraci. Přesouvají se do spolkové republiky Durynsko, kde navštíví bývalý koncentrační tábor Buchenwald. Dále pokračují do města Goetha a Schillera - Výmaru a navštíví taky obrovskou Allianz Arénu v Mnichově. Takto společně procestují celkem deset měst až skončí ve švýcarském Curychu, kde v minulosti získali exil a hráli především Brechtovi hry němečtí herci, kteří prchali před nacistickým režimem.¹⁸ Zvolený název Winterreise neboli zimní cesta je zřejmě narážka na Schubertův stejnojmenný písňový cyklus, který zve posluchače na lyrickou cestu po zasněžené romantické přírodě.

Materiál z této cesty se poté stal hlavním podkladem pro vznik inscenace. Herci přehrávají na jevišti situace, které zažili během své cesty. Jevištní projev herců je doprovázen videem z těchto cest, promítaným na půlkruhové bílé plátno, které doplňuje monology herců komiksovými kresbami scénografky Magdy Willy. Zatím co členové Exil Ensemble jsou na jevišti sami za sebe, Niels Bormann představuje jakýsi archetyp naivního německého občana, který se snaží ukázat imigrantům krásy romantického Německa. Celá inscenace se vyznačuje vysokou mírou komičnosti. Bizarní situace, kdy Niels vysvětluje exulantům německou historii za pomoci obrázků

---

¹⁶ Maxim Gorki Theater (online), Exil Ensemble, cit. 1. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/the-situation>

¹⁷ Maxim Gorki Theater (online), Exil Ensemble, cit. 3. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.gorki.de/de/common-ground>

¹⁸ KUCERA Andrea, Spielen bis die Deutschen kommen, Neue Zürcher Zeitung, (online), Curych: 26. 5. 2014, cit. 3. 5. 2022 Dostupné z: <https://www.nzz.ch/schweiz/spielen-bis-die-deutschen-kommen-ld.808211?reduced=true>

rozbombardovaných Drážďan, které otvírají prostor pro monology asociující německou minulost se současností Asadova syrského režimu. Recenze nejčastěji zmiňují situaci, kdy umělci hledí ze svého pokoje na masivní demonstraci PEGIDA (krajně pravicová občanská iniciativa, v překladu zkratka znamená “Vlastenečtí Evropané proti islamizaci západu”). Jeden z demonstrantů drží transparent s nápisem “Fatima Merkel”. Hussein Al Shatheli na to reaguje slovy, že si myslel, že německá kancléřka se jmenuje křestním jménem Angela. Dojdou tedy k závěru, že Fatima musí být její druhé jméno. Nenávistné transparenty tisíců demonstrantů se tak stanou příležitostí pro rychlokurz němčiny. Podobně komicky jsou vyobrazené i scény, kdy se umělci přesouvají do dalších měst. Tyto momenty jsou vyplněny nahrávkami, které mají imigranty vzdělávat o poměrech ve Spolkové republice Německo. Posлуhači se skrze ně dozvídají, že v Německu je běžné neprojevat emoce a sexuálně se uspokojovat.¹⁹ Více už diváka zamrazí, když po sekvenci, kdy jeden ze syrských herců popisuje svou trnitou cestu do Evropy, kterou musel z Blízkého východu až do Turecka absolvovat pěšky, jak musel vyměnit všechny své úspory za zfalšovaný pas, jak se nalodil na vratkou loď plnou dalších lidí za účelem zdolat Středozemní moře, navazuje na výkřiky demonstrantů provolávající chemické útoky v Sýrii za zinscenované s účelem aby zničily evropskou kulturu. Toto neustálé střídání z absolutně bizarních situací do niterních zkušeností herců inscenaci zbytečného patosu.

Díky této velmi ostré satíře, která vzniká střetem dvou rozdílných světů, boří inscenace představy, které nejen Němci, ale i jiní Evropané, mají o svých státech. Divák, jakoby sledoval skrze oči imigranta společnost, ve které žije a má o ní své představy. Yael Ronenová tak zasévá v divákově mysli pochybnosti, zda se můžou Evropani považovat za “ty civilizovanější národy”. Winterreise se stává živým “road movie”, které diváka proveze německou společností. Humor staví na kontaktu stereotypního Němce bez smyslu pro humor, který je přesvědčen, že Německo je kulturním

---

¹⁹ WAHL, Christine, Ach, wie deutsch ist uns zumute, Der Tagesspiegel (online) Berlin: 10. 4. 2017 (cit. 11. 5. 2022), Dostupné na: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/winterreise-am-maxim-gorki-in-berlin-ach-wie-deutsch-ist-uns-zumute/19635326.html>

středobodem světa v postavě Nielse Bormanna s exulanty, kteří vidí Německo zcela z jiného pohledu. Děje se tak extrémně úspornými scénografickými prostředky, kde holé jeviště doplňuje jen promítací plátno, takže hra je téměř výhradně omezena na herce.

3. 3. Die Hamletmaschine هاملت آليّة

“Something is rotten in the age of hope”. Tuto větu pronese Hussein Al Shatheli v další inscenaci Exil Ansamblu, která měla premiéru 24. února 2018 ve Studiu Я. Müllerova reminiscence Shakespearova Hamleta se v rukou režiséra Sebastiana Nüblinga stává zpočátku humornou klauniádou, která přeroste v masakr. Pro lepší pochopení asociací, které na jevišti vznikají je třeba vytvořit krátkou rekonstrukci alespoň úvodu inscenace:

Jeviště několik vteřin zůstává prázdné. V úplném tichu vychází Kenda Hmeidan v jednoduchém růžovém obleku s límečkem a s červeným klaunským nosem. Chvilí se prochází po jevišti, šťourá se v nose a žvýká růžový balónek jako žvýkačku. Z portálu vychází Mazen Aljubbeh oblečený ve stejném kostýmu, který se liší pouze tím, že není růžový, ale šedý. V rukou drží bílou křidu, kterou nechá mávnutím ruky zmizet. Tahera Hashemi, také v klaunském kostýmu točí obrovskou palicí do rytmu beatboxu Karima Daouda, zatímco Maryam Abu Khaled třese prázdnou lahví od Coca-coly. Cirkusový výstup herců Exil Ansamblu se s zrychlujícím se tempem beatboxu rychle mění z klauniády na orchestr kakofonie. Za nečitelných výkřiků nafoukne Kenda Hmeidan balónek, který nyní připomíná svým tvarem penis. Švihání palicí je nyní masivnější a připomíná spíše boj o život než-li komický výstup. Prázdné skleněné láhve naplňuje Maryam Abu Khaled tekutinou a zacpává otvory kusem látky, jako by vytvářel molotovův koktejl. Jemný smích, který byl do té doby slyšet z hlediště mizí. Náhle balónek praskne a na jevišti je ticho. Hussein Al Shatheli se objeví s děsivou bílou maskou klauna a ptá se diváků “Wollt ihr mitspielen?” (Chcete si s námi hrát?). Celé

toto dění se odehraje během prvních několika minut inscenace. Představení dál pokračuje textem Heinerja Müllera "Hamletmaschine".

Původnímu textu, který v německém originále neobsahuje více, než-li deset stránek textu, zůstává inscenace věrná. Jak už to u Exil Ansamblu bývá, je i tento text reprodukován v několika jazycích včetně angličtiny a němčiny, čímž si režisér Sebastian Nübling vytváří nástroj, jak některé repliky zvýraznit. Repliky pronášejí herci za archetypy, které se dají lehce asociovat s postavami arabského jara, jako jsou staří diktátoři, či zapálení revolucionáři. Zároveň je text doplněn literární tvorbou syrského autora Ayhama Majida Agha, který v inscenaci také hraje. Jeho text slova spojují Hamletův svět se současným světem blízkého východu. Toto propojení obou textů popisuje německý divadelní kritik Peter Laudenbach těmito slovy:

Vložené jsou nové texty syrského režiséra, autora Ayhama Majida Agha, který zde také hraje a je zároveň šéfem exilového souboru. Jeho text promítá konstelace a myšlenky „Hamletmaschine“ lakonicky do současnosti: „Hamlet: dánský princ, který se narodil ve východní Sýrii, v Deir ez-Zor. Opustil město po 520 dnech v obležení, během kterého byl zabit jeho otec.“ Válka a ruiny zde nejsou metafory, ale zobrazují každodenní realitu, literární obrazy přímo a přesvědčivě navazují na Müllerovy alegorie: "Berlín je přístavní město v moři krve, které sahá až k Damašku."²⁰ (Přeložil z německého jazyka Teodor Pazderka).

Insceňatoři tak zcela konkrétně asociují dění na jevišti se situací na Blízkém východě. Hlavní roli, zde hrají diváci, kteří reprezentují západní svět, který z pohodlí sleduje vývoj v podobě masakrů a genocidy arabské revoluce jako cirkusovou klauniádu, která se jej netýká. Sebastian Nübling společně s Exil Ensemble tak dokázali vdechnout Müllerovu textu z roku 1977 nový život, jak popisuje německá kritička Christine Wahl:

---

²⁰ LAUDENBACH Peter, Berlin in einem Meer aus Blut, Süddeutsche Zeitung (online), Berlin: 8. 3. 2018, (cit. 15. 5. 2022), Dostupné na: <https://www.sueddeutsche.de/kultur/theater-berlin-in-einem-meer-aus-blut-1.3897852>

“Tímto způsobem se text, který se v diskursu místního (německého) divadla vyskytuje téměř jen v stavu zamrzlého kánonu, stává čitelným z vysoce objektivního hlediska.”²¹

---

²¹ WAHL Christine, Exil Ensemble am Gorki Theater - Von Dänemark nach Damaskus, Tagesspiegel (on-line), Berlin: 26. 2. 2018 ((cit. 15. 5. 2022), Dostupné na: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/von-danemark-nach-damaskus-3928735.html> (Přeložil z německého jazyka Teodor Pazderka)

4. Závěr

Doposud posledním projektem Exil Ensemble se stala inscenace Elizaveta Bam. Režisérem této inscenace je Christian Weise. Oproti ostatním produkcím Exil Ensemble se tato liší především tím, že je převážně v německém jazyce. V předchozích inscenacích mluvili herci převážně anglicky, či svým rodným jazykem, zatímco němčina se objevovala jen zřídka. Wonderland a premiéru Elizavety Bam dělí pouze rok a půl. Za tuto krátkou dobu se herci, kteří přišli z Blízkého východu hledat azyl v Německu, stali natolik zdatní v němčině, že jsou schopni odehrát celovečerní představení v německém jazyce. I německá kritika si toho povšimla:

“Především se jedná o první produkci Exil Ensemble, ve které mluví herci především německy (a to velmi dobře)...”²²

Ačkoliv tento aspekt osobnostního vývoje herců považuji za velmi důležitý, chci zhodnotit hlavně to, co přinesli herci pro Maxim Gorki Theater. Především se jedná o zcela nový pohled. Za pomoci schopných režisérů jako jsou již mnohokrát zmínění Yael Ronnenová a Sebastian Nübling dokázal Exil Ensemble přenést na jeviště mnoho nových témat, která by zřejmě byla nefunkční bez reálných zkušeností herců z Blízkého východu. Ve zmíněných inscenacích reflektují herci svoje osudy z jejich rodiště jako je válka, diktátorský režim a genocida, tedy témata, která jsou Němců z 21. století výrazně vzdálenější. Dále také těží ze zkušeností, které získali jako cizinci v novém prostředí. Exil Ensemble tak v obou inscenacích nastavuje velmi kritické zrcadlo středoevropské společnosti, která sama sebe považuje za kulturně vyspělou.

---

²² KASCH Georg, A Walk on the Dark Side / Elizaveta Bam - Am Doppel-Premierenabend des Berliner Gorki Theaters reist man mit Yael Ronen und Christian Weise in die Uckermark und nach Absurdistan, Nachtkritik (online), Berlin: 14. 4. 2018, (cit. 20. 10. 2022), Dostupné na: https://www.nachtkritik.de/index.php?option=com_content&view=article&id=15255:a-walk-on-the-dark-side-elizaveta-bam-am-doppel-premierabend-des-berliner-gorki-theaters-reist-man-mit-yael-ronen-und-christian-weise-in-die-uckermark-und-nach-absurdistan&catid=38&Itemid=40 (Přeložil z německého jazyka Teodor Pazderka)

Dnešní české divadlo není příliš schopné pracovat s novými aktuálními tématy, které nastoluje světové dění. Jako příklad bych rád uvedl dvě inscenace, které se inspirovaly současným děním na Ukrajině. Inscenace “Nezlamni / Deník z Ukrajiny” režiséra Konstantyna Zhyrova není ničím jiným než deníkem z Ukrajiny, na který se odkazuje již ve svém názvu. Inscenace má edukativní charakter, který se snaží seznámit diváka s touto zemí. Již v anotaci k této inscenaci je napsáno:

“Co vlastně víte o Ukrajině? Něco málo? Nebo spíš nic?”²³

Inscenátoři se tak po osmi letech, kdy je dění na Ukrajině středobodem politického dění v Evropě, zmohli pouze na informační okénko, které zábavným způsobem informuje diváka o historii této nedaleké země. K tomuto záměru se opět hlásí v anotaci:

“Pro studenty českých a ukrajinských uměleckých škol a profesionální herce z ukrajinských divadel se stává cestou od dávného středověku do nedávného rána 24.února 2022.”²⁴

Druhým případem je inscenace “Trójanky” Jakuba Čermáka, který obsadil umělkyně z Ukrajiny, které získaly azyl v České republice. Inscenace využívá dva Euripidovi texty a to “Trójanky” a “Hekabé”, které propojují ženskou zkušenost s válkou v antické tragédii a v současném světě. Nápad to je dobrý. Bohužel se domnívám, že se Jakub Čermák, který má velmi nápadnou režijní stopu, nechal příliš unést svou vlastní představou a z reálné zkušeností hereček čerpal jen minimálně. Podobně inscenace působila i na Vladimíra Mikulku, který se o ní ve své recenzi vyjadřuje následovně:

“Neviděl jsem sice všechny Čermákovy inscenace v posledních letech, ale stejně: nemohu se zbavit dojmu, že povrchně chytlavých laciností v jeho tvorbě neustále

---

²³ Divadlo X10 (online), Nezlamni / Deník z Ukrajiny (cit. 21. 10. 2022), Dostupné z: <https://www.divadlox10.cz/cs/repertoar/nezlamni-denik-z-ukrajiny?e=580>

²⁴ tamtéž

přibývá. [...] spíš to vypadá, že Čermák prostě jen nasadil postupy, které už má jako režisér zažité. Výsledkem je podívaná spíš chtěně přepjatá než tragická, spíš rozpačitá než doopravdy drásavá.”²⁵

Inscenace je to rozhodně zajímavá, ale skrze velmi silný režijní zásah, který je u produkce Depresivních dětí toužících po penězích běžný, nedokáže naplnit svůj potenciál jako v případě práce s herci Exil Ensemble.

Musím se tak domnívat, že současné české divadlo není schopné plně reflektovat dění, které se odehrává mimo naši kotlinu. Právě proto jsem se rozhodl psát ročníkovou práci na toto téma. Nutno dodat, že Maxim Gorki Theater není zdaleka jediné sociálně a politicky angažované progresivní divadlo ve Spolkové republice. Za zmínku jistě stojí drážďánské Theater Junge Generation, které v době vzniku Exil Ensemble uvedlo dramaturgii románu “Cherryman jagt Mister White”, která bez příkras kritizuje pravicový extremismus a poukazuje na jeho spojitost s výše zmíněným hnutím PEGIDA, které také vzniklo právě v Drážďanech. Staatstheater Hannover nedávno uvedlo dramaturgii románu Virginie Wolfové “Orlando”, kde pojednává o změně pohlaví. Münchner Kammerspiele vytváří nové hry s ekologickou tematikou jako je například “Farm fatale”, se kterým před nedávnem zavítali do Prahy v rámci Pražského divadelního festivalu německého jazyka. Po celém Německu se v divadlech objevuje text Wajdiho Mouwada “Ptáci”, který přenáší Shakespearovo tragédii “Romeo a Julie” na izraelsko-palestinskou hranici. A to je pouze malý výčet inscenací, které jsou osobně zhlédli. Českého diváka se zkušeností z německého divadla tak nutně zamrzí velmi slabá angažovanost českého divadla v takové blízké krizi, jako je ta současná.

---

²⁵ MIKULKA Vladimír, Trójanky (Depresivní děti touží po penězích), NADIVADLO (online), Praha: 14. 9. 2022 (cit. 30. 11. 2022), Dostupné na: <https://nadivadlo.blogspot.com/2022/09/mikulka-trojanky-depresivni-deti-touzzi.html>

5. Použitá literatura

1) MÖCKEL Manfred, MÜLLER Harald, NIEHAUS Julia, 50 Jahre Maxim Gorki Theater Berlin - 50 Jahre und kein Ende. Theater der Zeit, 2002 ISBN: 3934344194